

JOSEF WÜNSCH
K pramenům Eufratu a Tigridu

ČESKÝ CESTOVATEL V ARMÉNII A KURDISTÁNU (1881–1883)
VERONIKA FAKTOROVÁ (ED.)

itineraria | svazek 8

JOSEF WÜNSCH

K pramenům Eufratu a Tigridu

ČESKÝ CESTOVATEL V ARMÉNII A KURDISTÁNU (1881–1883)

K vydání připravila, úvodní studií a poznámkami
opatřila Veronika Faktorová.

Z němčiny přeložily Veronika Faktorová a Martina Trombiková.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, Praha 3, 130 00,

www.argo.cz, roku 2020 jako svoji 4 320. publikaci.

Odpovědná redaktorka Magdalena Moravová.

Rejstříky Veronika Faktorová a Magdalena Moravová.

Jazyková korektura Milan Slezák.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Grafický návrh a sazba Martin Pivrnec.

Vytiskla Těšínská tiskárna.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-3217-5

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS, sklad: KOSMAS, s. r. o.,

Za Halami 877, 252 62 Horoměřice.

tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387

e-mail: odbyt@kosmas.cz

www.kosmas.cz

Knihy je možné zakoupit v internetovém knihkupectví www.kosmas.cz.

PŘEDMLUVA

JOSEF WÜNSCH – BELETRISTA NA CESTĚ DIVOKÝM KURDISTÁNEM A ZTRACENOU ARMÉNIÍ

V roce 1881 se český cestovatel Josef Wunsch rozhodl podniknout výpravu do východních oblastí Osmanské říše. Toto dosud málo prozkoumané a Evropany omezeně navštěvované území nebylo na počátku 80. let 19. století spojeno jen s Turky, náleželo rovněž Arménům a Kurdům. Zatímco o Arménii mohl mít dobový čtenář širší povědomí, založené na rozmanitém typu zdrojů, oblasti osídlené Kurdy byly místem spíše záhadným.¹

O fakticky neexistujícím Kurdistánu informovalo jen několik nepřesných map a ojedinělých publikací. K těm nejvlivnějším patřily archeologické cestopisy Austena Henryho Layarda z konce 40. a začátku 50. let,² v nichž objevitel starobylého města Ninive vylíčil kromě průběhu svých vykopávek i život tajné sekty uctívajícího ďábla, kurdských jezídů. Layardův popis Kurdistánu inspiroval mnohé cestovatele i beletristy. Dobře obeznámen s ním byl i spisovatel, jehož obrovská popularita se zrodila v době Wunschovy expedice a pod jehož vlivem získal Kurdistán další charakteristický přívlastek. Byl jím Karel May, který na počátku 80. let 19. století zasadil do „divokého“ Kurdistánu první příběhy svého rozsáhlého orientálního cyklu *Ve stínu pádišáha*.³

Topografické, historické, geografické i etnografické poznatky převzaté z Layarda⁴ propůjčovaly Mayovu jinak dosti fantasknímu dílu především značnou dávku věrohodnosti. Někde v pozadí čtenářova zážitku se dokonce mohla rýsovat představa autentické osobnosti, možná i samotného spisovatele nebo někoho jemu důvěrně známého, kdo v divokém Kurdistánu skutečně čelil přesile lstivých Turků, stal se přítelem kurdské vědmy Marah Durimih a logickou úvahou i bravurním čtením stop odhalil každý útok nepřátel. Hlavní hrdina Kara ben Nemsí byl ale pouhou literární fikcí, plodem imaginace, čerpajícím z autorovy knihovny, nikoliv z autentické zkušenosti. Karel May dějiště svých románů nikdy nenavštívil, respektive se s nimi seznámil až posléze. Na

první skutečně doloženou cestu do Orientu se vydal teprve v roce 1899, teze o předchozích mladických cestách jsou dnes považovány za vyvrácené.⁵

Je proto pozoruhodné, že se v českém prostředí vyskytla osobnost, která takřka v témže roce, kdy začaly vycházet Mayovy orientální romány, se do divokého Kurdistanu nejen odvážila, ale přinesla o něm i velmi důkladné zprávy obohacující různé obory. Josef Wünsch (1842–1907), středoškolský profesor, vzděláním klasický filolog⁶ a amatérský kartograf, jehož životní zálibou bylo cestování a psaní cestopisů, se vydal na území obývané Kurdy z opačné strany než Mayův románový hrdina. Cesta Kary ben Nemsího začala v Mosulu, dnes významném centru severního Iráku, a pokračovala proti toku Tigridu k městu Amadiya a dále do hor za ním.⁷ Ústředním bodem Wünschovy cesty se stalo Vanské jezero a jeho okolí, cestovatel však sledoval také horní tok Tigridu a Eufratu a prošel i oblastí Dersim neboli „tajemnou metropolí Přední Asie“, kde mezi „hrdými čely skalními, temnými roklemi a dravými řekami“ pase svá stáda nikým dosud nespoutaný Kurd, „drsných hor drsný syn“.⁸ I když se v citované pasáži ozývá Mayovo pojetí Kurdistanu jako atraktivního dějiště příběhů odvahy a dobrodružství,⁹ Wünschovo dílo je – jak dále doložíme – po stránce tematické i narativní mnohem pestřejší.¹⁰

Mohlo by se rovněž zdát, že Wünschovy cestopisy, založené na autentické cestě, se od Mayových děl vzdalují zejména mírou fikce. Zatímco Karel May psal zcela smyšlené romány, Josef Wünsch jen věrně popsal skutečné události a zážitky, které díky své mimořádné erudici dokázal analyzovat v různých odborných souvislostech. Z této perspektivy mají jeho cestopisy povahu dokumentární reportáže či zprávy nedotčené beletristickými postupy. Ačkoliv v následujícím textu budeme s Wünschovými cestopisy mnohdy zacházet právě jako s dokumentem o cestě do východních provincií Osmanské říše, do Arménie a Kurdistanu, významně se pokusíme demonstrovat i jejich literární povahu. Paralely literárních charakteristik Wünschových textů přitom nebudeme hledat pouze ve vztahu

k Mayovu dílu, ale vůbec k dobové cestopisné literatuře jako celku, ať již evropské nebo české provenience, a pokusíme se je posoudit i v kontextu soudobé beletrie. Ponecháme tedy zcela stranou otázku reality či fabulace a soustředíme se na literární postupy a techniky, které ve Wünschových textech budovaly různé, dobově sdílené kulturní představy a obrazy. Jak uvidíme, zastupoval je nejen Mayův divoký Kurdistan, ale i mnohé další.

1. Sen o velké expedici

S cestováním měl Josef Wunsch skutečně bohaté zkušenosti. Během 70. let 19. století procestoval prakticky celou Evropu a k ní přilehlé, dostupnější oblasti. Na první výpravu, která vedla do Německa, Dánska a jižního Švédska, se vydal v roce 1874, v následujících letech, zpravidla během letních prázdnin, vyrážel na cesty do rakouských Alp, Haliče, Uher, Itálie, Sardinie či Tunisu, poznal celý Balkánský poloostrov společně s Rumunskem a Bulharskem. Navštívil Rujanu, Pompeje,¹¹ Kartágo, solný důl Wieliczku, egyptské pyramidy i úžiny Bospor a Dardanely. Wünschovou předností byla rozsáhlá znalost cizích jazyků: kromě klasické latiny a řečtiny ovládal němčinu, francouzštinu a italštinu, kvůli expedici do Orientu později studoval arménštinu, turečtinu, a seznámil se dokonce i se základy kurdské gramatiky.¹² Jazyková znalost mu umožňovala lépe proniknout do mentality místního obyvatelstva, lépe chápat jeho zvyky a způsob života, jejichž byl bedlivým pozorovatelem.

Když se roku 1881 Josef Wunsch vypravil na cestu do Orientu, jejímž hlavním cílem bylo prozkoumat okrajová území Osmanské říše obydlená Turky, Armény a Kurdy, očekávání veřejnosti nebyla malá. Zprávy o plánování výpravy se v českém tisku objevovaly již mnoho měsíců dopředu a utvrzovaly čtenáře, že se na cestu vydává významný cestovatel i cestopisec.¹³ K zájmu o oblast východního Turecka a arménskou kulturu nasměroval Wünsche jeho podporovatel a přítel Vojtěch Náprstek. Teprve

z jeho popudu český cestovatel přehodnotil svůj původní záměr odebrat se na území Sahary a severní Afriky. Rozhodování to však bylo náročné, jak dokládá zachovalý dopis Vojtěchu Náprstkovi, v němž Wünsch v rychlosti shrnoval své pochyby: „Veletčný pane! [...] Jsem jako Herkules na rozcestí. Někam musím. Ale kam? Psal jsem na dva konzuláty do Alžíru a jednomu do Marokka, aby mi sdělili, jak to tam stojí, může-li se tam člověk odvážit nebo ne [...] Budu Vás pak prosit o radu co dělati. Kdybych nemohl do Sahary a Marokka, snad bych mohl podívat se do Egypta a Palestiny. Ovšem pěšinami vyšlapanými až běda! Anebo víte-li snad něco lepšího?“¹⁴

Při plánování cesty Wünschovi velmi pomohl německý kartograf Heinrich Kiepert (1818–1899), autor atlasů a map Přední i Malé Asie.¹⁵ I on Wünsche zrazoval od úmyslu vydat se do Afriky a ztotožnil se s Náprstkovým doporučením prozkoumat dosud neznámé části Arménské vysočiny a arménského Tauru. Českému badateli dokonce označil konkrétní oblasti, které by si zasloužily zaměřit a zmapovat.¹⁶ V říjnu roku 1881 se Wünsch obrátil na Roberta Doudlebského ze Sternecku. U tohoto odborníka, jenž působil ve Vojenském zeměpisném ústavu ve Vídni, pak absolvoval několik kartografických a geodetických školení. Wünsch s vděčností vzpomínal, že Doudlebský mu věnoval nejen svůj čas, ale i několik prospěšných přístrojů, celkem šlo o tři teploměry, buzolu a aneroid. Práce s aneroidem, novějším typem tlakoměru, byla oproti práci se starším rtuťovým tlakoměrem podstatně jednodušší a přístroj se i více hodil k cestování: byl menší, uzavřený (nehrozil únik rtuti) a odolnější (nehrozilo rozbití skleněných částí). Jeho výhody nakonec ocenil i sám Wünsch, jak dokládá jedna z příhod provázející jeho cestu: „A tak první rok,“ píše Wünsch, „odešel jsem s dvěma aneroidy. Jeden jsem měl darem od profesora Studničky v Praze a druhý – stroj osvědčený, který již mnohé práce vědecké vykonal – od Vojenského ústavu zeměpisného. Studničkův aneroid byl – jak se ve Vídni shledalo – stroj kupodivu jemný a citlivý. To byla přednost, ale také vada jeho. Když – jak jsem tuším jindy už vypravoval – jižně od Malatie sjížděli jsme po srázných bocích Beg Daghu, sklsl

mi unavený kůň a já v oblouku překrásném sletěl mu přes hlavu i s oběma aneroidy. Potom několikrát jsme se překutáleli a já zůstal viseti na roští. Pevný aneroid vojenský a já jsme po nějakém čase přišli k sobě, ale jemný aneroid Studničkův k životu již se neprobudil. Dokonal na Beg Daghu.¹⁷ Mapovací metody byly fyzicky skutečně náročné – nejčastěji probíhaly přímo za pochodu nebo při jízdě na koni, kdy Wunsch zaznamenával pomocí dřevěné mapovací destičky a buzoly údaje a zapisoval si je do zápisníku. Tužku měl přitom připevněnou na provázku u sedla, což se mu jednoho dne stalo takřka osudným. Hrot tužky omylem přitlačovaný jezdcovou botou drásal koni bok natolik, že cestovatele v těsné blízkosti propasti vyhodil ze sedla.

V rámci svých vídeňských příprav navštívil český cestovatel také arménskou Kongregaci mechitaristů, z výsledků byl ale zklamán. V dopise Vojtěchu Náprstkovi si stěžoval, že mechitaristé nemají s Arménií žádné spojení, snad jen jeden tam žil v dětství, ostatní pocházejí ze všech koutů Evropy.¹⁸ Málo prospěšná mu byla i klášterní knihovna, kde nalezl stěží jednu učebnici arménské gramatiky. S literaturou, z níž by Wunsch mohl čerpat informace, byla vůbec potíž. Ještě z Káhiry si cestovatel na nedostatek vhodných publikací stěžoval Náprstkovi a prosil jej o dodatečné zaslání spisu *Topografia Armeniae majoris et minoris*¹⁹ doporučeného mu na poslední chvíli Kiepertem. Zda zásilka dorazila, nevíme. O tom, s jakými (nemnohými) tituly se Wunsch skutečně seznámil, však dobře referují pozdější cestopisné texty týkající se výpravy. Mezi Wünschem využitá díla patřily například cestopisné listy pruského důstojníka v tureckých službách, později významného generála Helmutha von Moltkeho, *Putování Orientem* Karla H. E. Kocha nebo *Zlomky z Orientu* Jakoba Philippa Fallmerayera.²⁰ Na prvním místě to však byly – podobně jako u Karla Maye – archeologické cestopisy Austena H. Layarda.

Wunsch v některých oblastech doslova putuje s Layardem v ruce a kriticky zvažuje jeho poznatky a srovnává je s vlastním pozorováním. Nejednou odhaluje Layardovy nepřesnosti, nebo se dokonce přesvědčuje, že anglický archeolog některá místa ani nenavštívil. Tuto zkušenost český cestovatel později ve svých

textech několikrát lakonicky, avšak velmi výstižně komentoval: „On [Layard] prameny Tigridu sice načrtl, ale právě tento náčrtek dokazuje, že jich vlastně ani neviděl.“²¹ I přes tyto korekce zůstal Layard pro Wünsche vzorem, stavěl jej totiž před výzvu stát se odvážným objevitelem dosud neprozkoumaných krajin. „Nebylo mně tajno,“ píše Wunsch, „že vnikaje do neschůdných krajin těch, podnikám práci velmi nesnadnou. Příkré boky horské, hluboké propasti, širé sněhovce a dravé proudy přivádějí cestovatele nezdědka k zoufání: na pokraji záhuby kráčí beztoho ustavičně; tomu však brzy musí přivyknouti. O přirozených překážkách Layard ovšem nejlepší může dáti svědectví a doznává také sám: ‚Veliké a kvetoucí osady v údolech mezi jezerem Vanským a krajinou džezirskou novým zeměpisčům, zdá se, zůstávají neznámy a na našich mapách nejsou zaneseny. Těžkosti a nebezpečí cesty vždy bránily cestovatelům vniknouti do hor těch.‘“²²

Vedle omezených informačních zdrojů byly dalším problémem finance. Cestovatel pro účely své výpravy sice získal peněžní podporu, ta však stěží stačila na pokrytí základních potřeb. Z institucí jej podpořily spolek Svatobor, založený k povzbuzení nadějných českých spisovatelů (300 zlatých), rakouské Ministerstvo kultu a vyučování (600 zlatých) nebo vídeňská zeměpisná společnost (Geographische Gessellschaft in Wien).²³ Skromným příspěvkem na cestu byly i honoráře za články publikované v českých časopisech (kupříkladu z *Národních listů* bylo Wunschovi vyplaceno 12 zlatých).²⁴ Významnou podporu, spíše organizační než materiální, zajišťovali Wunschovi manželé Náprstkovi. Josefa Náprstková se během expedice starala o včasné zaslání peněz na předem dojednaná místa a zahrnovala Wünsche novinkami z Čech i radami, kam směřovat badatelský zájem.

Rozhodnutím vypravit se do východních částí Osmanské říše na sebe Wunsch uvalil nelehké břemeno. Jeho dosud pokojné, takřka turistické „procházky“ po Čechům více či méně známých krajinách se s novým cílem měly změnit v objevitelskou expedici. Jejím smyslem měl být především posun dosavadního vědeckého poznání. K danému záměru si český cestovatel nakonec zvolil

vhodnou lokalitu. Turecká Arménie a Kurdistan jako málo známá, a místy dokonce dosud nijak prozkoumaná území slibovaly bohaté výsledky v oblasti kartografie, geografie a etnologie. Coby bývalé oblasti starověké Anatólie a Mezopotámie vzbuzovaly rovněž naději na nové archeologické objevy.

Vědecko-objevitelský koncept cestování nebyl Wünschovým individuálním záměrem, naopak představoval v soudobé evropské kultuře zavedenou kulturní praxi.²⁵ Minimálně od legendární jihoamerické expedice Alexandra von Humboldta, uskutečněné v letech 1799–1804, byl cestovatel chápán jako objevitel, vědec a dobrodruh, jenž posouvá hranice evropské vzdělanosti.²⁶ Jeho úkol přitom nekončil samotnou výpravou. Vědecké „podrobování“ dosud nepoznaných krajín bylo nutné veřejnosti náležitě demonstrovat. Dobové publikum očekávalo, že po návratu z výpravy bude seznámeno s cestovatelovými zážitky, vyslechne si přednášky, přečte si cestopisy doplněné bohatou obrazovou dokumentací, budou mu ukázány botanické, zoologické i etnografické sbírky, výjimkou nebyly ani „ukázky“ živých exemplářů z řad fauny či osobní prezentace příslušníků různých domorodých etnik.²⁷

Mezi objevitelskými destinacemi se v druhé polovině 19. století těšily privilegovanému postavení Afrika a Orient, kam směřovala celá řada cestovatelů, přestože je brzdily náročný terén, ne vždy přátelští domorodci, tropické infekce a jiné komplikace. Moderní objevitelé neznámých končin museli být podle dobových představ vybaveni nejen odvahou a fyzickou odolností, nýbrž i různými profesními dovednostmi.²⁸ Předpokládalo se, že za pochodu budou soustavně „zkoumat a pozorovat, zaznamenávat meteorologické a trigonometrické údaje, střílet a vycpávat ptáky i zvířata, sbírat geologické vzorky, shromažďovat politické i obchodní informace [...], rozvíjet dosud v plenkách se nacházející obor antropologie, vést si poznámky, skicovat, excerpovat nejčtenější časopisy, pořádat gramatiky a slovníky a především [svým domovským institucím] pravidelně zasílat rozsáhlé cestovní zprávy“.²⁹ Odměnou za tyto nároky jim bylo dosažení významného společenského renomé, v jehož rámci byli prezentováni jako

širitelé „civilizační mise“ měnící naprostou divočinu v kulturní území.³⁰

K tomu, jak pojmut a k čemu soustředit výpravu do končiny, která „dílem pro divoké obyvatelstvo, dílem pro neschůdnost svou až po tu dobu zůstávala nepřístupna a vědě zeměpisné měla se teprve otevřítí“,³¹ mohly Wünsche inspirovat především dobové výpravy do Afriky. Tyto podniky představují rozsáhlou kapitolu z dějin objevitelských cest 19. století a jsou až emblematicky spojeny se jmény britských cestovatelů Davida Livingstonea a Henryho Stanleyho. Britové svůj zájem soustředili na jižní část a vnitrozemí kontinentu, pronikali však i do jiných oblastí. Africká společnost založená v Londýně roku 1788³² podpořila již na přelomu 18. a 19. století cesty do povodí Nigeru a přechody přes Saharu z Tripolisu (realizoval je v letech 1794–1797 a 1805–1806 Mungo Park). Prvním Evropanem, který dokončil přechod přes Saharu severojižním směrem, byl Walter Oudney v roce 1823. V roce 1864 se pokusila překročit Saharu také první žena – cestovatelka nizozemského původu Alexine Tinnéová, na cestě však zahynula. Dnešní Senegal, Súdán a horní tok Nigeru se staly doménou rovněž francouzských vojenských výprav a výzkumné expedice v okolí Čadského jezera a Sahary začalo následně podnikat i Německo (cestovatelé Heinrich Barth, Gustav Nachtigal či Gerhard Rohlfs).³³

V průběhu druhé poloviny 19. století se cestovatelé zaměřili na průzkum kartograficky dosud nezachycených oblastí. Evropská veřejnost sledovala se zájmem především různé pokusy o zmapování povodí hlavních afrických řek. O objev pramenů Bílého Nilu se vedla dokonce napínavá soutěž, v níž se angažovala řada britských cestovatelských kapacit.³⁴ Úspěšní byli nakonec John Speke a Richard Burton. Oblast Wunschova zájmu, Anatólii a Mezopotámii, proslavily spíše archeologické výpravy, velké objevy zde učinili již zmíněný Austen následovaný britským konzulem Frankem Calvertem, francouzskými badateli Charlesem Texierem a Ernestem Chantrem nebo později Američanem Johnem Henrym Haynesem.³⁵ Probíhaly zde ale i geograficky a kartograficky zaměřené expedice. Mezi ně lze počítat i technický

průzkum terénu provedený železničním inženýrem a českým rodákem Josefem Černíkem.³⁶

V kontextu takovýchto podniků se Wünschův plán dojit k pramenům Východního Tigridu a vůbec zmapovat dosud neznámé kurdské provincie Osmanské říše může jen stěží jevit jako pouhý kuriózní rozmar. Zdá se být naopak vědomým a dobře promyšleným podnikem následujícím příklad mnoha evropských objevitelů. Wünsch se do kontextu dobových objevitelských cest hlásí nejen svou geografickou metodou a úsilím o kartografické výsledky, nýbrž i obdobnou vnitřní motivací. Objevitel pramenů Bílého Nilu Richard Burton se svěřuje deníku, že „objevování je jeho hlavní mánií“, kterou nemůže zastavit žádná překážka.³⁷ Jeho souputník John Speke se zase zavazuje naprosto oddat svým objevitelským cílům, doslova se „zasnubuje se svým geografickým výzkumem“.³⁸ Podobně ke smyslu své cesty přistupuje i Josef Wünsch. Vědomí, že slouží vědě, jej „povznáší a naplňuje odvahou“, žene jej stále „Vpřed! Vpřed! – Po vysokých horách, po nekonečných plochách sněhových, kolem srázných propastí, do temných slují, do hlubokých údolí a opět vzhůru po stezkách příkrých a opět slézati a divokými brodití se bystřinami“.³⁹

Posedlost velkými zeměpisnými objevy nezasahovala v českém prostředí jen Josefa Wünsche. V poslední třetině 19. století byla realizovaná řada českých objevitelských cest, jejichž organizátorem i mecenášem byl Vojtěch Náprstek. Kromě Wünsche podporoval cestovatele Emila Holuba, Antonína Steckera nebo Enriqua Stanko Vráze.⁴⁰ V době, kdy Wünsch pobýval ve východních provinciích Osmanské říše, se Holub chystal na druhou africkou výpravu (uskutečněnou v letech 1883–1887), Stecker se prodíral Habeší (dnešní Etiopie) a Vráz se pokoušel proniknout z Maroka do muslimského města Timbuktu.⁴¹ České objevitelské cesty byly považovány – stejně jako paralelní, byť jistě rozsáhlejší podniky Velké Británie, Francie či později Pruska – za reprezentativní záležitosti, jejichž smyslem nebylo pouze zaplnit a vědecky obsáhnout „bílá“ místa na mapě.⁴² V případě evropských mocností se přírodovědný či etnografický zájem slučoval s různými hegemoniálními aspiracemi, jejichž cílem byly teritoriální

expanze, kolonizační záměr a ekonomický profit. V českém kontextu se takové aspirace prosazovat nemohly, odezvu tu však mohl nalézt sebepotvrzovací, tj. vlastní národní identitu tvořící rozměr objevitelských výprav.⁴³ Josef Wünsch takto uvažoval zcela samozřejmě: svou výpravu chápal jako „kus práce prospívající vědě a člověčenstvu“,⁴⁴ jež pozvedá prestiž českého národa a je jeho vlasteneckým úkolem (dokladů je tu více, nejpůsobivější je ale patrně emotivní přísaha, kterou citujeme dále a kterou se cestovatel z „malé země muzikantů“ zavazuje jako první Evropan objevit prameny Tigridu).

Kromě vyšších nároků na prezentaci výsledků a (sebe)reprezentaci cestovatele přinášely objevitelské výpravy i vyšší míru nebezpečí a nepohodlí. Trasy cest byly dlouhé a často vedly náročným terénem. Výprava Josefa Wünsche trvala zhruba dva roky. Její první etapa začala na řeckém ostrově Korfu,⁴⁵ odkud pokračovala do Egypta. Cestovatel zde strávil několik měsíců, než byl dostatečně připraven na výpravu do východní části Osmanské říše. Teprve 17. března 1882 se v Alexandrii nalodil na parník, který jej přepravil přes Port Said do Jaffy. Zastávka v Palestině jej zlákala k návštěvě Jeruzaléma, kde se zdržel několik týdnů, podnikl i několik malých výletů do Betléma, Jericha a k Mrtvému moři. Na začátku dubna se vrátil zpět do Jaffy, aby odplul do Bejrútu. Zde se připojil k pruské archeologické expedici Otty Puchsteina a Karla Sestera, směřující k hoře Nemrut Dağı, situované poblíž horního toku Eufratu. Dne 15. dubna 1882 dosáhla výprava Ískenderunu, odtud přes Gaziantep a Adıyaman pokračovala na severovýchod k Malatyi. U vesnice Kâhta se Josef Wünsch s archeology rozloučil a do Malatye pokračoval již samostatně. Z Malatye poté zamířil dále k východu do Harputu, předtím ale ještě podnikl dobrodružný výstup na horu Beydağı. Poblíž Harputu překročil Východní Eufrat (Murat Nehri) a pokračoval provinciemi Dersim a Çabakçur. Wünsch byl jedním z prvních Evropanů, který vkročil do těchto míst a důkladně je zmapoval. Neklidná situace mezi kurdskými kmeny jej bohužel připravila o možnost pokračovat k toku Západního Eufratu (Karasu Nehri), a tak byl nucen se obrátit k východu. Dne 19. července 1882 dospěl do